

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

อาชญากรรมที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ได้มีการพัฒนาขึ้นไปอย่างมากจากอาชญากรรมทั่วไปภายในประเทศ ได้ขยายเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศที่มีขนาดใหญ่มีเครือข่ายโยงใยในประเทศต่าง ๆ มีระบบที่ซับซ้อนสามารถคัดการกระทำออกได้เป็นช่วง ๆ ซึ่งโอกาสที่จะพ้นไปถึงตัวการเป็นไปได้น้อยมาก และตัวการเหล่านี้เป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์มหาศาลอย่างแท้จริงจากการที่อาชญากรรมได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ประเทศต่าง ๆ ได้พยายามดำเนินการปราบปรามอาชญากรรมเหล่านี้อย่างจริงจัง โดยใช้งบประมาณในการปราบปรามปีละไม่ใช่น้อย มีการใช้กำลังตำรวจและทหารในการปราบปรามอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงกฎหมายภายในประเทศให้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการปราบปรามการกระทำผิดให้ทันสมัยมากขึ้นด้วย แต่ก็ไม่สามารถปราบปรามอาชญากรรมเหล่านี้ให้สำเร็จลงได้ตามวัตถุประสงค์เนื่องจากองค์ประกอบของความผิดเหล่านั้นได้กระจัดกระจายอยู่ในประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ ทำให้การดำเนินการยุติธรรมไม่อาจกระทำได้ในประเทศใดประเทศหนึ่งเพียงประเทศเดียว ประเทศต่าง ๆ จึงเห็นความสำคัญในการให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันและกันในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมดังกล่าว

การให้ความช่วยเหลือกันในระยะแรก ๆ เป็นการให้ความช่วยเหลือกันก่อนมีคำพิพากษา เช่น ในเรื่องสอบสวนการส่งเอกสาร การฟ้องร้องคดี เป็นต้น ต่อมาเริ่มเห็นว่าการให้ความช่วยเหลือกันในการบังคับคดีในบางเรื่อง เช่น เรื่องการส่งผู้ร้ายข้ามแดน การยึดทรัพย์สิน เป็นต้น แต่การประกอบอาชญากรรมดังกล่าวก็ไม่ได้ลดลงเนื่องจากผลประโยชน์ที่ตัวการได้รับเป็นการตอบแทนมีจำนวนมาก แม้ตัวผู้กระทำความผิดจะถูกจับแต่ทรัพย์สินเหล่านั้นก็อาจทำให้หลุดพ้นจากการถูกดำเนินคดีได้หรือแม้จะถูกดำเนินคดีจนกระทั่งถูกพิพากษาลงโทษ แต่ก็มิได้ทำให้รู้สึกผิด หรือสำนึกตัวแต่ประการใด เพราะครอบครัวที่อยู่ข้างหลังสามารถใช้จ่ายทรัพย์สินที่มีอยู่น้อยอย่างสบาย ในขณะที่เดียวกันเมื่อตัวผู้กระทำความผิดพ้นโทษออกมาก็สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นต่อไปได้ ดังนั้นแนวความคิดเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินจึงเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตัดแรงจูงใจในการกระทำความผิด อาจกล่าวได้ว่ามีความสำคัญใกล้เคียงกับการลงโทษประเภทอื่น

ตามระบบกฎหมายได้มีการแบ่งแนวความคิดเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินออกได้เป็น 2 แนวความคิด ได้แก่ แนวความคิดแรก ถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นโทษ ดังนั้น จึงต้องมีผู้กระทำและการกระทำความผิดก่อนจึงจะริบทรัพย์สินนั้นได้และทรัพย์สินที่ริบนั้นต้องเป็นของผู้กระทำความผิด แนวความคิดที่สอง ถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย แนวความคิดนี้ตัวทรัพย์สินนั่นเองเป็นสิ่งที่ผิด ดังนั้น ทรัพย์สินตามแนวความคิดนี้สามารถทำได้เสมอจากแนวความคิดทั้งสอง อาจกล่าวได้ว่าการริบทรัพย์สิน คือการที่รัฐไปพรากเอาทรัพย์สินมาจากบุคคลอื่นโดยไม่มีค่าตอบแทน โดยเฉพาะทรัพย์สินที่ไปพรากเอามานั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกับความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อมาเมื่อหลายประเทศเห็นความสำคัญของการริบทรัพย์สิน จึงได้พยายามคิดค้นและพัฒนาหลักการในเรื่องดังกล่าวขึ้น ประเทศที่มีการพัฒนาแนวความคิดในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และได้นำไปปรับปรุงกฎหมายของตน ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศเยอรมัน ซึ่งประเทศทั้งสองนี้มีระบบกฎหมายที่ต่างกัน

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้แบ่งการริบทรัพย์สินออกเป็น 2 ประเภท คือ การริบทรัพย์สินทางแพ่ง และการริบทรัพย์สินทางอาญา หลักการที่นำมาเป็นพื้นฐานในการปรับปรุงการริบทรัพย์สินทางแพ่ง คือ หลัก the rule of deodand ซึ่งหลักนี้กำหนดให้ริบทรัพย์สินที่ตัวของมันเองเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นการฟ้องคดีจึงต้องฟ้องตัวทรัพย์สินนั้น และฟ้องยังศาลที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ กฎหมายที่ใช้หลักการริบทรัพย์สินทางแพ่ง ได้แก่ กฎหมายศุลกากรและกฎหมายยาเสพติด ส่วนการริบทรัพย์สินทางอาญานั้นเป็นการริบทรัพย์สินที่เกิดจากความผิดของผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สิน เหตุผลที่ใช้ในการริบทรัพย์สินทางอาญาก็คือ เพื่อปราบปรามอาชญากรรม ทลายขบวนการก่ออาชญากรรมและเพื่อเป็นการชดเชยเงินของสังคมที่ต้องเสียไปในการปราบปรามอาชญากรรม การฟ้องคดีจะฟ้องตัวผู้กระทำความผิดและฟ้องยังศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ ทรัพย์สินที่สามารถถูกริบทางอาญาได้ ได้แก่ ทรัพย์สินที่จำเลยก่อตั้งขึ้นหรือได้รับมาจากการกระทำความผิด ครอบครองถึงกำไรและรายได้ที่มีชอบด้วยกฎหมายด้วยทรัพย์สินดังกล่าวอาจจะอยู่ในรูปของอสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์สินที่มีรูปร่าง ทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง สิทธิและประโยชน์ทุกชนิดกฎหมายที่บัญญัติให้มีการริบทรัพย์สินทางอาญาได้แก่ กฎหมาย RICO (Racketeer Influenced and Corrupt Organization Statue) กฎหมาย CCE (Continuing Criminal Enterprise) รวมถึงธุรกิจที่เกี่ยวกับยาเสพติดที่มีการกระทำมากกว่า 3 กรณีต่อเนื่องกัน และมีผู้กระทำความผิดตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน การริบทรัพย์สินในประเทศเยอรมันจะมีลักษณะเช่นเดียวกับการริบทรัพย์สินในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ต่างกันตรงการแบ่งประเภทของการริบทรัพย์สิน โดยประเทศเยอรมันได้แบ่งการริบทรัพย์สินตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการลงโทษ การริบทรัพย์สินที่เป็นเสมือนการลงโทษ การริบทรัพย์สินที่

เป็นมาตรการป้องกัน กรณีการริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการลงโทษนั้นต้องมีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นและมีภานำผู้นั้นมาลงโทษ ความรุนแรงที่ใช้ในการลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด สำหรับการริบทรัพย์สินที่เป็นเสมือนการลงโทษ ศาลของสหพันธ์เห็นว่า เป็นไปตามหลักเรื่องความผิดของเจ้าของทรัพย์สินซึ่งไม่จำกัดว่าจะต้องนำมาใช้เฉพาะในกรณีที่มีผู้กระทำความผิดเป็นตุลาการหรือผู้สนับสนุนเท่านั้น ดังนั้นการริบทรัพย์สินตามมาตรการนี้ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นกับบุคคลที่สามที่ไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดในฐานะเป็นตุลาการหรือผู้สนับสนุนเลย แต่จะเป็นการริบทรัพย์สินจากบุคคลที่สามที่ไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หากแต่มีความผิดในบางระดับที่ทำให้มีการนำทรัพย์สินของบุคคลที่สามนั้นตนไปใช้ในการกระทำความผิด จึงต้องมีการริบ กรณีสุดท้ายเป็นการริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการการป้องกันนั้นเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสังคมให้พ้นจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากทรัพย์สินนั้น อย่างไรก็ตาม การริบทรัพย์สินตามมาตรการนี้จะต้องเหมาะสมและได้สัดส่วนกับอันตรายที่จะเกิดขึ้น ทรัพย์สินที่พึงริบได้ตามมาตรการนี้ ได้แก่ ทรัพย์สินที่เป็นอันตรายโดยทั่วไป หรือทรัพย์สินที่จะเป็นอันตรายได้ขึ้นอยู่กับสถานะแวดล้อมการฟ้องคดีริบทรัพย์สินของประเทศเยอรมันนั้นจะดำเนินการควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญาเสมอ การฟ้องตัวทรัพย์สินเองจะเป็นข้อยกเว้นเฉพาะกรณีที่หาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีไม่ได้เท่านั้น สำหรับการฟ้องริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการลงโทษสามารถแยกฟ้องออกเป็นคดีต่างหากได้

จะเห็นได้ว่าการริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการลงโทษและเป็นเสมือนมาตรการลงโทษของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มีลักษณะคล้ายคลึงกับการริบทรัพย์สินทางอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่เกี่ยวกับการริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการป้องกันจะมีลักษณะคล้ายกับการริบทรัพย์สินทางแพ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีนั้นก็จะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน

การริบทรัพย์สินในประเทศไทยได้ถูกบัญญัติให้มีลักษณะเป็นโทษประเภทหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญา และสามารถแยกการริบทรัพย์สินออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ทรัพย์สินที่กฎหมายกำหนดให้ริบเสมอ ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นของผู้กระทำความผิดหรือไม่ และจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตามทรัพย์สินประเภทนี้ ได้แก่ ทรัพย์สินที่ได้ทำหรือมีไว้แล้วเป็นความผิดตามกฎหมายการริบทรัพย์สินประเภทนี้เป็นการริบทรัพย์สินตามมาตรการป้องกัน

2. การริบทรัพย์สินที่มุ่งจะลงโทษผู้กระทำความผิดและบางกรณีก็มุ่งที่จะตัดโอกาสไม่ให้มีการนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดอีก กรณีนี้ตัวทรัพย์สินเองไม่ใช่สิ่งที่

ผิดกฎหมาย แต่ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ว่าจะนำไปใช้ผิดกฎหมายหรือไม่ ทรัพย์สินประเภทนี้ ได้แก่ ทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือมีไว้พร้อมใช้ในการกระทำความผิด การริบทรัพย์สินตามมาตราการนี้ เป็นทั้งการริบทรัพย์สินตามมาตราการลงโทษ และการริบทรัพย์สินตามมาตราการป้องกัน

3. การริบทรัพย์สินที่มุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดโดยตรงเพื่อไม่ให้ใช้ประโยชน์ใด ๆ จากทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด ทรัพย์สินประเภทนี้ ได้แก่ ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด การริบทรัพย์สินตามมาตราการนี้เป็นการริบทรัพย์สินตามมาตราการลงโทษ

นอกจากการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญาแล้วยังมีการริบทรัพย์สินตามกฎหมายเฉพาะอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 ซึ่งออกมาเพื่อแก้ปัญหาที่กฎหมายอาญาไม่สามารถริบได้เพื่อแก้ปัญหา ยาเสพติด พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2530 และมีพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศทางอาญา พ.ศ.2535 เพื่อให้ประเทศไทยร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ดำเนินการริบทรัพย์สินได้ พระราชบัญญัติเหล่านี้ เป็นการแสดงออกถึงการพัฒนาหลักการริบทรัพย์สินของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศโดยมีกระบวนการพิจารณาความที่ยกเว้นหลักกฎหมายทั่วไป กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่เพียงพิสูจน์ว่าทรัพย์สินนั้นอยู่ในข้อสันนิษฐานของกฎหมายก็เพียงพอแล้ว ส่วนภาระการพิสูจน์ให้ตกอยู่กับฝ่ายเจ้าของทรัพย์สิน สำหรับการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534 นั้น ได้กำหนดถึงทรัพย์สินที่สามารถริบได้ไว้กว้างกว่ากฎหมายฉบับอื่น คือ ให้รวมถึงดอกผล ผลประโยชน์และทรัพย์สินที่เปลี่ยนแปลงสภาพไปจากเดิม

จากการที่การประกอบอาชญากรรมได้พัฒนาขึ้นจนกลายเป็นอาชญากรรมข้ามชาติที่ สลับซับซ้อนและมีเครือข่ายโยงใยใหญ่โตขึ้นยากแก่การปราบปรามทำให้ประเทศต่าง ๆ เริ่มเห็นถึงความร่วมมือระหว่างประเทศที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตไม่เป็นการเพียงพอ จำเป็นจะต้องขยาย การให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันออกไปให้มากกว่าเดิม การยอมรับและบังคับตามคำพิพากษา ของศาลต่างประเทศจึงเริ่มได้รับความสนใจจากนานาประเทศ การริบทรัพย์สินโดยอาศัย คำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นการยอมรับ และบังคับตามคำพิพากษาอย่างหนึ่งที่ประเทศ ต่าง ๆ เห็นว่าเป็นมาตรการที่ใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมอย่างได้ผลวิธีหนึ่ง แต่การให้ ความร่วมมือช่วยเหลือกันในเรื่องนี้ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เนื่องจากประเทศ เหล่านี้มีความคิดว่าการริบทรัพย์สินตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศเป็นการรุกรานอำนาจอธิปไตยของประเทศตน

ในการให้ความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องการริบทรัพย์สินได้แก่ปัญหาในเรื่องอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งถือเป็นเป็นปัจจัยที่สำคัญอันหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้น การที่ประเทศต่าง ๆ จะทำสนธิสัญญาตกลงให้ความร่วมมือกันระหว่างประเทศนั้นทุกประเทศ ต่างคำนึงถึงอำนาจนี้เป็นหลัก ด้วยเกรงว่าหากตนให้ความร่วมมือกับประเทศอื่นแล้ว ตนจะต้องสูญเสียอำนาจอธิปไตยของตนเองจึงไม่มีประเทศใดยอมให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง ทำให้การปราบปรามอาชญากรรมไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

แต่เมื่อผู้เขียนพิจารณาจากข้อตกลงทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีที่มีอยู่ในปัจจุบัน เห็นว่า แม้ประเทศภาคีจะต้องยอมผ่อนผันอำนาจอธิปไตยของตน โดยการยอมรับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศในเรื่องการริบทรัพย์สิน แต่ในข้อตกลงดังกล่าวไม่ได้มีบทบังคับว่าประเทศภาคีจะต้องกระทำการใดที่ขัดกับกฎหมายภายในของตนแต่ประการใดเลย

เพื่อให้การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางอาญาเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน สามารถนำไปใช้ในการปราบปรามอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้เขียนขอเสนอความเห็น ดังนี้

1. เนื่องจากการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการที่สำคัญมาตรการหนึ่งที่สามารถสกัดกั้นอาชญากรรมที่มีผลประโยชน์จำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพวิธีหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากการริบทรัพย์สินตามมาตรการปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติด เนื่องจากทรัพย์สินที่ถูกริบได้นั้นรวมถึงทรัพย์สินที่ผ่านขั้นตอนการฟอกเงิน ทำให้ผู้ประกอบอาชญากรรมไม่สามารถนำทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดหลบหนีจากการถูกลงโทษได้ และผู้ประกอบอาชญากรรมหรือครอบครัวของตนก็หมดโอกาสที่จะนำทรัพย์สิน หรือประโยชน์ที่ได้จากทรัพย์สินนั้นมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน และไม่สามารถนำกลับมาใช้ในการกระทำความผิดได้อีก นับว่าเป็นการตัดแรงจูงใจที่ได้ผลวิธีหนึ่ง ดังนั้น จึงควรนำระบบของการริบทรัพย์สินในคดียาเสพติดมาใช้กับอาชญากรรมประเภทอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการกระทำความผิดเช่นเดียวกัน

2. เป็นที่ยอมรับกันว่าระบบการฟอกเงิน เป็นวิธีการที่ผู้ประกอบอาชญากรรมใช้หลบเลี่ยงการถูกลงโทษที่ได้ผลวิธีวิธีหนึ่ง และเมื่อกฎหมายใช้ในการปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติดได้บัญญัติให้ทรัพย์สินที่ถูกริบได้ครอบคลุมไปถึงทรัพย์สินที่ผ่านขั้นตอนการฟอกเงินด้วย ซึ่งมาตรการริบทรัพย์สินดังกล่าวเชื่อว่าใช้ปราบปรามอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากจึงอาจนำมาตราการฟอกเงินมาบัญญัติเป็นกฎหมาย เพื่อเป็นผลในการลดการกระทำความผิดฐานอื่นที่นำระบบการฟอกเงินมาใช้

3. ประเทศไทยหากเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทปี 1988 แล้ว ประเทศไทยจะได้รับประโยชน์จากหลักการความร่วมมือต่างๆ ที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญานี้มากกว่าการไม่เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญา เนื่องจากการเข้าเป็นภาคีจะทำให้ได้รับความร่วมมือจากภาคีสมาชิกอีกหลายประเทศซึ่งจะทำให้ใช้ประโยชน์ในเรื่องการริบทรัพย์สินจากยาเสพติดได้ครอบคลุมในหลายเขตอำนาจศาลมากขึ้น และมีประสิทธิภาพมากกว่าเพียงทำสัญญาทวิภาคีกับประเทศสหรัฐอเมริกาเพียงประเทศเดียว